

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER
MAHPUSLARIN
ISLAHI İÇİN
ASGARİ
STANDART
KURALLAR**

**NELSON
MANDELA
KURALLARI**

www.tihk.gov.tr

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER
MAHPUSLARIN
ISLAHI İÇİN
ASGARİ
STANDART
KURALLAR
NELSON
MANDELA
KURALLARI**

www.tihkek.gov.tr

**Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)
Çevirisi**

The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)

ISBN: 978-625-98544-0-3

Yayıncının Adı / Name of Publishing Centre: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu / Human Rights and Equality Institution of Türkiye

Basım Yeri / Place of Publication:

Fabrika Matbaacılık Reklam Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
İvedik OSB 1372 Sokak No 23 Yenimahalle Ankara
info@fabrikabaskida.com / www.fabrikabaskida.com

Sertifika Numarası / Certificate Number: 40838

Tarih / Date: Ocak / January 2024

Baskı Sayısı / Quantity: 1000

Ankara 2024

© Eserde yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz. Para ile satılamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖN TESPİTLER	2
BÖLÜM 1: GENEL UYGULAMA KURALLARI	3
• Temel İlkeler	3
• Mahpus Dosya Yönetimi	4
• Kategorilere Ayırma	6
• Kalacak Yer	6
• Kişisel Temizlik	7
• Giysi ve Yatak	7
• Yiyecek	8
• Egzersiz ve Spor	8
• Sağlık Hizmetleri	8
• Sınırlamalar, Disiplin ve Yaptırımlar	12
• Kısıtlama Araçları	15
• Mahpusların ve Hücresinin Aranması	16
• Mahpusların Bilgilendirilmesi ve Şikayetlerinin Alınması	17
• Dış Dünya ile İletişim	18
• Kitaplık	19
• Din	19
• Mahpusların Eşyalarının Saklanması	20
• Bilgilendirme	20
• Soruşturmalar	21
• Mahpusların Nakli	22
• Kurum Personeli	22
• İç ve Dış Denetimler	24
BÖLÜM 2: ÖZEL KATEGORİLERE GÖRE UYGULANACAK KURALLAR.....	26
A. HÜKÜMLÜLER	26
• Rehber İlkeler	26
• Uygulanan Rejim	27
• Sınıflandırma ve Ferdileştirme	28
• Ayrıcalıklar	28
• Çalışma	28
• Eğitim ve Eğlence	30
• Sosyal İlişkiler ve Tahliye Sonrası Yardım	30
B. ZİHİNSEL ENGELLİ MAHPUSLAR VE/VEYA SAĞLIK KOŞULLARI	31
C. GÖZALTINDA VEYA TUTUKLU BULUNANLAR	31
D. BORÇ NEDENİYLE HAPSÖLÜNEN KİŞİLER	33
E. İSNATSIZ GÖZALTINA ALINAN VEYA TUTULANLAR	33

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MAHPUSLARIN ISLAHI İÇİN ASGARİ STANDART KURALLAR **NELSON MANDELA KURALLARI**

Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar, 1955'te Cenevre'de toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 31 Temmuz 1957 tarihli ve 663 C (XXIV) sayılı ile 13 Mayıs 1977 tarihli ve 2076 (LXII) sayılı Kararlarıyla onaylanmıştır.

Ekonomik ve Sosyal Konsey 2015/20 sayılı kararıyla, söz konusu kuralların revize edilerek Genel Kurul tarafından kabul edilmesini önermiştir. Kuralların revize edilmiş son hali, 17 Aralık 2015 tarihli ve 70/175 sayılı Genel Kurul kararıyla aşağıda yer aldığı şekilde kabul edilerek Nelson Mandela Kuralları adını almıştır.

Bu gayri resmi çeviri, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından yapılmış olup Birleşmiş Milletleri bağlamamaktadır.

ÖN TESPİTLER

Ön Tespit 1

Aşağıdaki kurallar, ceza infaz kurumu sistemi için ayrıntılı bir model tanım-lama niyeti taşımamaktadır. Bu kurallar sadece, çağdaş düşüncenin genel ka-bullerine ve günümüze en uygun düşen sistemlerin temel unsurlarına dayana-rak, mahpusların ıslahında ve ceza infaz kurumlarının idaresinde genellikle kabul görmüş, geçerli ilkeleri ve uygulamaları göstermeyi amaçlamaktadır.

Ön Tespit 2

1. Yeryüzündeki hukuki, sosyal, ekonomik ve coğrafi şartların büyük çeşitlilik gösterdiği göz önünde tutulduğunda, bu kuralların tamamının her yerde ve her zaman uygulanma imkanı bulunmadığı açıktır. Ancak, Birleşmiş Milletler tarafından uygun oldukları kabul edilen asgari şartları bir bütün olarak ifade eden bu kurallar, uygulanmaları yolundaki pratik güçlükleri yenmek için sü-rekli bir çabanın harekete geçirilmesine yardım ederler.

2. Bu kurallar öte yandan, fikirlerin sürekli geliştiği bir alanı düzenlemek-te-dir. Bu kurallar, ilkelerle uyum içinde bulunan tecrübeleri ve uygulamaları kaldırmak istememekte, kuralların metninden bir bütün olarak çıkan amaçları daha ileriye götürmek istemektedir. Merkezi ceza infaz kurumu idarelerinin bu kuralların ruhuna uygun olmak kaydıyla kuralların metninden ayrılması meşru görülebilecektir.

Ön Tespit 3

1. Birinci Bölüm, ceza infaz kurumlarının genel idaresini düzenlemektedir; bu bölüm, bir yargıcın karar verdiği “güvenlik tedbirlerine” veya iyileştirici ted-birlere tabi tutulanlar da dahil olmak üzere hukuki ve cezai bir nedenle tutuklu veya mahkum olan her kategorideki mahpuslara uygulanır.

2. İkinci Bölüm, her bir kısımda ele alınan özel kategorilere uygulanabilir nitelikteki kuralları içermektedir. Bununla birlikte, hükümlüler için geçerli olan A bölümündeki kurallar, B, C ve D bölümlerinde ele alınan mahpus kategorileri için, bu kategorileri düzenleyen kurallarla çalışmemeleleri ve on-ların yararına olmaları koşuluyla, aynı şekilde uygulanacaktır.

Ön Tespit 4

1. Bu kurallar, çocuk ceza infaz kurumları ve ıslah edici okullar gibi gençler

için ayrılmış kurumların idaresini düzenlemeyi amaçlamamaktadır. Ancak genel olarak Birinci Bölüm, bu kurumlara da aynı ölçüde uygulanır.

2. Genç mahpuslar kategorisi, en azından, çocuk mahkemelerinin yargı yetkisine tabi olan gençleri kapsar. Bu gençler, kural olarak hapis cezasına mahkum edilmezler.

BÖLÜM 1: GENEL UYGULAMA KURALLARI

Temel İlkeler

Kural 1

Bütün mahpuslar, doğuştan sahip oldukları insanlık onuru ve değeri gözetilerek saygı ile muamele görecektir. Gereğesi ne olursa olsun hiçbir mahpus işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyle veya cezaya maruz bırakılamaz ve tüm mahpuslar bu tür muamelelerden ve cezalardan korunur. Mahpusların, personelin, hizmet sağlayıcıların ve ziyaretçilerin emniyeti ve selameti her zaman sağlanır.

Kural 2

1. Mevcut kurallar tarafsız olarak uygulanacaktır. Kuralların uygulanmasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, nesep veya başka bir duruma dayanılarak ayrımcılık yapılamaz. Mahpusların dini inançları ve ahlaki değerlerine saygı gösterilecektir.
2. Ayrımcılık yasağı ilkesinin uygulamaya konması için, ceza infaz kurumu idareleri, ceza infaz kurumu koşullarında en kırılgan kategoriler başta olmak üzere, mahpusların bireysel ihtiyaçlarını göz önüne alacaktır. Özel ihtiyaç sahibi mahpusların haklarının korunması ve savunulması için alınacak tedbirler gereklidir ve ayrımcı olarak nitelendirilmez.

Kural 3

Hapis cezası veya kişilerin dış dünyayla bağlantısının kesilmesi sonucunu doğuran diğer tedbirler, kişileri özgürlüğünden yoksun bırakarak, kendi iradeleri ile hareket etme haklarını ellerinden alan sıkıntı verici durumlardır. Bu nedenle ceza infaz kurumu sistemi, geçici olarak haklı görülebilecek ayrımlar veya disiplinin sağlanması dışında, durumun doğasında var olan sıkıntıyı ağırlaştıramaz.

Kural 4

1. Hapis cezası veya bir kişiyi özgürlüğünden mahrum bırakan benzer tedbir-

lerin amacı, esas olarak toplumu suçtan korumak ve tekrar suç işlenmesinin önüne geçmektir. Bu amaçlara, sadece hapis cezasının, bu kişilerin serbest bırakıldıktan sonra, mümkün olduğunca, topluma yeniden entegrasyonunun sağlanması ve böylece kanunlara riayet eden ve kendini idame ettirebilen bir hayat sürmesine imkân sağlamak için uygulanması ile ulaşılabilir.

2. Bu doğrultuda, ceza infaz kurumu idareleri ve diğer yetkili makamlar, düzeltici, ahlaki, manevi, sosyal ve sağlık – spor temelli- nitelikler taşıyanlar da dahil olmak üzere eğitim, mesleki eğitim, iş ve uygun, mevcut olan başka destek türlerini sunmalıdır. Tüm bu programlar, faaliyetler ve hizmetler mahpusların bireysel ihtiyaçları doğrultusunda verilmelidir.

Kural 5

1. Ceza infaz kurumu rejimi, mahpusların sorumluluğunu veya insanlık onurlarından doğan saygıyı azaltma eğiliminde olan ceza infaz kurumundaki yaşamla özgürlük durumundaki yaşam arasındaki farkları en aza indirmeye çalışmalıdır.

2. Ceza infaz kurumu yönetimleri; fiziksel, zihinsel veya herhangi başka bir engele sahip mahpusların ceza infaz kurumu yaşamına hakkaniyet temelinde tam ve etkili bir şekilde erişmelerini sağlamak için tüm makul uyumlaştırma ve düzenlemeleri sağlayacaktır.

Mahpus Dosya Yönetimi

Kural 6

Kişilerin hapsedildiği her yerde standardize edilmiş bir mahpus dosya yönetim sistemi olacaktır. Böyle bir sistem, kayıtların elektronik bir veri tabanı veya numaralandırılmış imzalı sayfalara sahip bir kayıt defteri olabilir. Güvenli bir denetimi ve sistemde tutulan herhangi bir bilgiye izinsiz erişim veya bilginin izinsiz değiştirilmesini önlemeyi sağlayacak prosedürler oluşturulacaktır.

Kural 7

Hiç kimse geçerli bir mükellefiyet emri [tutuklama ya da infaz kararı] olmadan ceza infaz kurumuna alınmaz. Her mahpusun kaydı sırasında aşağıdaki bilgiler mahpus dosya yönetim sistemine girilecektir:

- a)** Kişinin kendisini ait hissettiği cinsiyete saygı duyan, şahsi kimliğinin belirlenmesini sağlayan kesin bilgiler;
- b)** Kişi hakkındaki kararın sebepleri ve tutulma kararının tarih, zaman ve me-

kanına ek olarak, bu kararı veren makam;

- c)** Kuruma girişinin yapıldığı, kurumdan tahliye edileceği ve herhangi bir nakil işlemine ait gün ve saat;
- d)** Daha önce maruz kalınan kötü muameleye ilişkin yaralanmalar ve şikayetler;
- e)** Kişisel malvarlığının bir envanteri;
- f)** Aile üyelerinin, varsa çocukların, yaşları, konumları, velayet ve vesayet durumları da dahil olmak üzere isimleri;
- g)** Acil durum iletişim bilgileri ve mahpusun en yakın akrabası hakkında bilgi.

Kural 8

Aşağıdaki bilgiler, uygulanabildiği durumlarda, hapis cezası süresince mahpus dosya yönetim sistemine girilecektir:

- a)** Mahkeme duruşma tarihleri ve kanuni temsil de dahil olmak üzere yargılama süreci ile ilgili bilgiler;
- b)** İlk değerlendirme ve sınıflandırma raporları;
- c)** Davranış ve disiplin ile ilgili bilgiler;
- d)** Gizli nitelikte olmadıkça, işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalma iddiaları da dahil olmak üzere istek ve şikayetler;
- e)** Disiplin cezalarının uygulanmasına ilişkin bilgi;
- f)** Herhangi bir yaralanma veya ölüme neden olan koşullar ve nedenler ile ölüm halinde naaşın yeri hakkında bilgi.

Kural 9

Kural 7 ve 8’de belirtilen tüm kayıtlar gizli tutulacak ve yalnızca mesleki sorumlulukları bu kayıtlara erişimi gerektiren kişiler tarafından kullanılacaktır. Her mahpus kendisiyle ilgili olan, iç mevzuat uyarınca yeniden düzenlemele-re tabi tutulmuş kayıtlara erişme ve serbest bırakıldıktan sonra bu kayıtların resmi bir nüshasını alma yetkisine sahiptir.

Kural 10

Mahpus dosya yönetim sistemleri, kanıta dayalı karar verme için bir temel oluşturabilmek amacıyla, doluluk oranları dahil ceza infaz kurumu sakinlerine ilişkin eğilimler ve özellikler ile ilgili güvenilir veriler üretmek için de kullanılacaktır.

Kategorilere Ayırma

Kural 11

Cinsiyetleri, yaşları, sabıka kayıtları, tutulmalarının hukuki nedenleri ve kendilerine uygulanacak rejimin gerekleri dikkate alınarak farklı kategorilere ayrılan mahpuslar, ayrı kurumlarda veya bu kurumların ayrı bölümlerinde tutulurlar. Bu nedenle,

- a) Erkekler ve kadınlar mümkün olduğu kadar ayrı kurumlarda tutulurlar; hem erkekleri hem de kadınları barındıran kurumlarda kadınlara tamamıyla ayrı yerler tahsis edilir;
- b) Tutuklular, hükümlülerden ayrı mekânlarda tutulurlar;
- c) Borç yüzünden veya diğer bir hukuki sebeple hapsedilenler ile cezai bir fiil nedeni ile hapsedilenler ayrı yerlerde tutulurlar;
- d) Genç mahpuslar, yetişkin mahpuslardan ayrı yerde tutulurlar.

Kalacak Yer

Kural 12

1. Mahpusların uyuyacakları yerler, tek kişilik küçük bir yer veya oda ise, her mahpus gece tek başına bu odada kalır. Geçici kalabalık gibi özel nedenlerle ceza infaz kurumu merkez idaresinin bu kurala istisna getirmesi gerektiğinde bile, iki mahpusun küçük bir yerde veya odada bir arada tutulması uygun değildir.
2. Koşu sisteminin uygulandığı yerlerde, aynı koşu bu şartlar altında birbirleri ile uyuşabilecek kişiler dikkatle seçilerek yerleştirilir. Kurumun özelliği dikkate alınarak, düzenli biçimde gece denetimleri yapılır.

Kural 13

Mahpuslara kalmaları için ayrılan bütün yerlerde ve özellikle uyumak için kaldıkları yerlerde, iklim şartlarına ve ayrıca metreküpteki hava miktarına, asgari metrekare alana, ışıklandırmaya, ısıtmaya ve havalandırmaya gerekli özen gösterilerek, sağlıklı ilgili bütün gereksinimler karşılanır.

Kural 14

Mahpusların yaşamaları ve çalışmaları istenen yerlerde,

- a) Pencereler, mahpusun gün ışığında okuyabilmesine veya çalışabilmesine imkan verecek yeterli büyüklükte ve havalandırma tertibatı yapılmış olsa da temiz havanın girebileceği bir biçimde tertip edilir.
- b) Mahpusun okuma veya çalışması için, görme yeteneğine zarar vermeyecek ölçüde yeterli aydınlatma sağlanır.

Kural 15

Her mahpusun doğal ihtiyaçlarını karşılayabileceği ölçüde yeterli sıhhi tesis bulunur ve bu tesisler temiz ve bakımlı tutulur.

Kural 16

Mahpusların iklim şartlarına uygun bir ısıda, mevsimlere ve coğrafi bölgeye göre genel hijyenik koşullar için gerekli aralıklarda, ılıman bir iklim varsa haftada en az bir kez banyo veya duş almalarına imkan verilecek şekilde, her mahpusun yararlanabileceği yeterli banyo ve duş tesisi bulunur.

Kural 17

Kurumun mahpuslar tarafından düzenli olarak kullanılan yerleri, her zaman titizlikle temiz olarak tutulur ve temizliği korunur.

Kişisel Temizlik

Kural 18

1. Mahpusların kendilerini temiz tutmaları istenir ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır.
2. Mahpusların özsaygılarına uygun bir dış görünümü sürdürebilmeleri amacıyla, saç ve sakalların uygun şekilde bakımı için gerekli araçlar sağlanır ve erkeklerin düzenli olarak tıraş olmalarına imkân verilir.

Giysi ve Yatak

Kural 19

1. Şahsi elbisesini giymesine izin verilmeyen her mahpusa, iklim şartlarına uygun ve kendisinin sağlığını koruyacak türden giysiler verilir. Mahpuslara hiç bir biçimde onur kırıcı veya aşağılayıcı giysi giydirilmez.
2. Bütün giysiler temiz olur ve uygun şartlarda tutulur. İç çamaşırlar hijyen şartlarının gerektirdiği sıklıkta değiştirilir ve yıkanır.
3. Bir mahpusun kurumun dışına çıkmasına izin verildiği istisnai hallerde, mahpusun kendi giysilerini veya mahpus olduğunu fark ettirmeyecek giysiler giymesine izin verilir.

Kural 20

Mahpusların kurum içinde kendi giysilerini giymelerine izin verilmesi halinde, kuruma girişleri sırasında temiz ve kullanıma uygun olmasını sağlamak için gerekli düzenlemeler yapılır.

Kural 21

Her mahpusa, yerel ve ulusal standartlara uygun olan ve verildiği anda temiz bulunan, iyi korunan ve temizliğin sağlanmasına yetecek sıklıkta değiştirilen tek kişilik ve yeterli büyüklükte bir yatak sağlanır.

Yiyecek

Kural 22

1. Kurum idaresi tarafından her mahpusa sağlık ve kuvvet için yeterli ölçüde besin değerine sahip olan, iyi hazırlanan ve uygun saatlerde servisi yapılan yemek verilir.

2. Her mahpusun ihtiyacı olduğu her an içebileceği içme suyu bulundurulur.

Egzersiz ve Spor

Kural 23

1. Dışarıda çalıştırılmayan her mahpusun, hava koşulları müsaade ettiğinde günde en az bir saat açık havada uygun bir egzersiz yapmasına imkân verilir.

2. Genç mahpuslara ve fizik durumu itibariyle uygun olan diğer mahpuslara, egzersiz süreleri içinde beden eğitimi ve hobi eğitimi verilir. Bunun için kendilerine yer, tesis ve araç sağlanır.

Sağlık Hizmetleri

Kural 24

1. Mahpuslara sağlık hizmeti sağlanması devletin bir sorumluluğudur. Mahpuslar, toplumda mevcut olan sağlık hizmet standartlarına sahip olmalıdır ve yasal statüleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaksızın ücretsiz olarak gerekli sağlık hizmetlerine erişebilmelidir.

2. Sağlık hizmetleri genel kamu sağlığı idaresi ile yakın ilişki içerisinde ve HIV, tüberküloz ve diğer bulaşıcı hastalıklar ile uyuşturucu bağımlılığı da dahil olmak üzere, tedavi ve bakımın sürekliliğini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

Kural 25

1. Her ceza infaz kurumu, rehabilitasyonunu engelleyen sağlık sorunları veya özel sağlık ihtiyaçları bulunan mahpusları özellikle dikkate alarak, mahpusların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını değerlendirmek, geliştirmek, korumak ve iyileştirmekle görevli bir sağlık hizmeti bulunduracaktır.

2. Sağlık hizmeti, tam bir klinik bağımsızlık içinde hareket eden yeterli personele sahip disiplinler arası bir ekipten oluşacaktır ve psikoloji ile psikiyatri

alanlarında yeterli uzmanlığı kapsayacaktır. Ayrıca, yetkin bir dışının hizmeti de her mahpus için erişilebilir olacaktır.

Kural 26

- 1.** Sağlık hizmeti, tüm mahpuslar hakkında tıbbi dosyalar hazırlayarak bunların doğruluğunu, güncelliğini ve gizliliğini muhafaza edecek ve tüm mahpusların talepleri üzerine kendi dosyalarına erişimi sağlanacaktır. Mahpus, tıbbi dosyasına erişmesi için üçüncü bir taraf tayin edebilir.
- 2.** Tıbbi dosyalar bir mahpusun nakli üzerine alıcı kurumun sağlık hizmetine aktarılır ve tıbbi gizliliğe tabiidir.

Kural 27

- 1.** Acil durumlarda tüm ceza infaz kurumları tıbbi yardıma derhal erişim sağlayacaktır. Özel muamele veya ameliyatı gerektiren mahpuslar ihtisas kurumlarına veya sivil hastanelere sevk edilecektir. Bir ceza infaz kurumu kendi hastane imkanlarına sahip ise mahpuslara uygun tedavi ve bakımın sağlaması için yeterli personel ve donanıma sahip olmalıdır.
- 2.** Klinik kararlar yalnızca sorumlu sağlık uzmanları tarafından alınabilir ve tıbbi olmayan ceza infaz kurumu personeli tarafından reddedilemez veya ihmal edilemez.

Kural 28

Kadın mahpusların tutulduğu kurumlarda doğum öncesi ve doğum sonrası her türlü bakım ve tedavi için özel bir yer bulunur. İmkan bulunan yerlerde, çocukların kurum dışında bir hastanede doğmaları için gerekli düzenlemeler yapılır. Bir bebek ceza infaz kurumunda doğmuş ise, ceza infaz kurumunda doğduğu doğum belgesine işlenmez.

Kural 29

- 1.** Bir çocuğun ebeveyni ile birlikte ceza infaz kurumunda kalması hakkındaki karar, ilgili çocuğun üstün yararı doğrultusunda olacaktır. Çocuğun ebeveyni ile birlikte kalmasına izin verildiği durumlarda aşağıdakiler sağlanmalıdır:
  - a)** Ebeveynin bakımı altında olmadığı zaman çocukların yerleştirileceği, nitelikli kişilerin istihdam edildiği, dahili veya harici çocuk bakım tesisleri;
  - b)** Kabul esnasında sağlık taramaları ve uzmanlar tarafından gelişimlerinin devamlı izlenmesi de dahil olmak üzere, çocuklara özel sağlık hizmetleri.
- 2.** Ebeveyni ile birlikte ceza infaz kurumunda bulunan çocuklara hiçbir za-

man mahpus olarak muamele edilemez.

Kural 30

Bir doktor ya da doktoru bilgilendirme yükümlülüğü olsun veya olmasın, diğer yetkin sağlık görevlileri, tüm mahpusları kuruma girişlerinin ardından mümkün olan en kısa sürede ve gerektiğinde bunu takip eden süreçte, görecek, konuşacak ve muayene edecektir. Özellikle şu hususlara dikkat edilecektir:

- a)** Sağlık bakım ihtiyaçlarını belirleme ve tedavi için gerekli önlemleri alma;
- b)** Nakil ile gelen mahpusların kabul öncesinde maruz kalmış olabileceği herhangi bir kötü muameleyi tespit etme;
- c)** İntihar, kendine zarar verme ve uyuşturucu, ilaç veya alkol kullanımından kaynaklanan geri çekilme semptomları da dahil ancak bunlarla sınırlı olmayan, hapsedilme olgusunun yol açtığı psikolojik veya diğer stres belirtilerini tespit etme ve uygun tüm bireysel tedbirleri veya tedavileri uygulama;
- d)** Mahpusların bulaşıcı hastalıkları olduğundan kuşkulanan durumlarda, bu mahpusların bulaşıcı dönemde klinik izolasyonunu ve yeterli tedavisini sağlama;
- e)** Mahpusların çalışmaya, egzersiz yapmaya ve diğer faaliyetlere katılmaya uygunluğunu belirleme.

Kural 31

Doktor veya mevcut ise, diğer yetkin sağlık görevlileri, tüm hasta mahpuslara, fiziksel veya zihinsel sağlık sorunlarından veya yaralanmalarından şikâyetçi olan veya özel olarak dikkatlerini çeken tüm mahpuslara her gün erişime sahip olacaklardır. Tüm tıbbi muayeneler tam gizlilik ile yürütülecektir.

Kural 32

1. Hekim veya diğer sağlık uzmanları ile mahpuslar arasındaki ilişki, özellikle aşağıda belirtilenler dahil olmak üzere, toplumdaki hastalar için geçerli olan etik ve mesleki standartlara tabi olacaktır:

- a)** Mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunması ve sadece klinik temellere dayalı olarak hastalıkların engellenmesi ve tedavisi görevi;
- b)** Mahpusların kendi sağlıklarına ilişkin bağımsızlıklarına riayet ve doktor-hasta ilişkisinde hastanın aydınlatılmış onamı;
- c)** Hastaya veya başkalarına gerçek ve mutlak bir tehdiye sebep olmadıkça, tıbbi bilgilerin gizliliği;
- d)** Mahpusların hücrelerinin, vücut dokularının veya organların çıkarılması gibi sağlıklarına zarar verebilecek tıbbi veya bilimsel deneyler de dahil olmak

üzere, işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı teşkil eden fiillere aktif veya pasif olarak katılmanın kesin olarak yasal olması.

2. Mahpusların, bu kuralın 1 (d) fıkrasına halel getirmeksizin, serbest ve aydınlatılmış onamları üzerine ve yürürlükteki yasalara uygun olarak, sağlıklarına doğrudan ve önemli fayda sağlaması beklenen, toplumda erişebilir olan klinik araştırmalara ve diğer sağlık araştırmalarına katılmalarına ve akrabalarına hücre, vücut dokusu veya organ bağışında bulunmalarına izin verilebilir.

Kural 33

Doktor, bir mahpusun bedensel veya zihinsel sağlığının devam eden hapis veya hapis şartlarından olumsuz olarak etkilendiğini veya etkileneceğini düşündüğü zaman durumu ceza infaz kurumu müdürüne bildirecektir.

Kural 34

Sağlık görevlileri, kabul üzerine mahpusu muayene ederken veya sonraki süreçte sağlık hizmeti verirken, bir işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza bulgusunu fark etmesi durumunda, bunu belgeleyecek ve yetkili tıbbi, idari veya adli makama bildirecektir. Mahpusun veya birlikte olan kişilerin öngörülebilir zarar riskine maruz bırakılmaması için uygun koruyucu usuller takip edilecektir.

Kural 35

1. Hekim veya yetkili kamu sağlığı birimi düzenli olarak aşağıdaki konularda teftiş yapacak ve ceza infaz kurumu müdürüne tavsiyelerde bulunacaktır:

- a)** Yiyeceklerin miktarı, kalitesi, hazırlanması ve servisi;
- b)** Kurumun ve mahpusların hijyen ve temizliği;
- c)** Ceza infaz kurumunun sıhhi tesisatı, sıcaklığı, aydınlatması ve havalandırması;
- d)** Mahpusların giysilerinin ve yatak takımlarının uygunluğu ve temizliği;
- e)** Bu faaliyetlerden sorumlu herhangi bir teknik personelin bulunmadığı durumlarda beden eğitimi ve spor ile ilgili kuralların gözlenmesi.

2. Ceza infaz kurumu müdürü, bu kuralın 1. paragrafı ve 33. kural uyarınca verilen tavsiye ve raporları dikkate alacak ve raporlarda yer alan tavsiyeleri ve önerileri uygulamak için gerekli adımları atacaktır. Tavsiye ya da öneriler ceza infaz kurumu müdürünün yetkisi dahilinde olmazsa ya da müdür bunlarla aynı görüşte olmazsa, kendi raporunu ve doktor ya da yetkili kamu sağlığı biriminin tavsiyesini daha üst bir merciye derhal iletacaktır.

Sınırlamalar, Disiplin ve Yaptırımlar

Kural 36

Disiplin ve düzen, alıkonulmanın güvenli bir şekilde sürdürülmesi, ceza infaz kurumunun güvenli bir şekilde işletilmesi ve iyi-düzenli bir topluluk hayatının sağlanması için gerekli olandan daha fazla olmayan kısıtlamalarla sağlanacaktır.

Kural 37

Aşağıdakiler her zaman yasanın veya yetkili idari makam tarafından oluşturulacak düzenlemenin yetkilendirmesine tabi olacaktır:

- a) Disiplin suçu oluşturan davranış;
- b) Uygulanabilecek yaptırımların türleri ve süresi;
- c) Bu yaptırımları uygulama yetkisine sahip makam;
- d) Her türlü istemsiz ayrıma tabi tutulma veya bu tarz bir uygulamadan serbest bırakılmanın gözetilmesi ve kullanımına ilişkin politika ve prosedürler de dahil olmak üzere disiplin yaptırımı veya düzen ve güvenliğin korunması amacıyla hücre hapsi, tecrit, ayırım, özel bakım birimi veya ev hapsi gibi ister disiplin cezası olarak isterse de genel düzenin ve güvenliğin sağlanması gerekçesiyle olsun genel ceza infaz kurumu nüfusundan gayriiradi ayırım.

Kural 38

1. Ceza infaz kurumu idareleri mümkün olduğunca, disiplin suçlarını önlemek veya anlaşmazlıkları çözmek için anlaşmazlık önleme, arabuluculuk veya herhangi bir alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizması kullanmaya teşvik edilir.
2. Ceza infaz kurumu idaresi, ayrı tutulan veya tutulmuş mahpusların, ceza infaz kurumundan tahliye edilmeleri sonrasında mahkûmiyetlerinin kendileri ve toplulukları üzerindeki muhtemel zararlı etkilerini hafifletmek için gerekli önlemleri alır.

Kural 39

1. Kural 37'de belirtilen kanun veya yönetmelik düzenleme hükümleri ile adalet ve hakkaniyete uygun işlem ilkeleri dışında, hiçbir mahpusa yaptırım uygulanamaz. Bir mahpus aynı eylem veya suçtan dolayı hiçbir zaman iki defa cezalandırılmaz.
2. Ceza infaz kurumu yönetimleri disiplin cezaları ve suçlar arasındaki ölçü-lülüğün gözetilmesini sağlar ve uygulanan tüm disiplin cezalarının uygun bir kaydını tutar.
3. Disiplin cezalarını uygulamaya başlamadan önce, ceza infaz kurumu yönetimleri bir mahpusun zihinsel rahatsızlığı veya gelişim bozukluğunun davra-

nışlarını ve disiplin suçunun altında yatan suç veya eylemi etkileyip etkilemediğini veya nasıl etkilediğini değerlendirir. Ceza infaz kurumu yönetimleri, mahpusun zihinsel rahatsızlığının ya da yetersizliğinin doğrudan bir sonucu olarak görülen davranışlara karşı yaptırımında bulunmaz.

Kural 40

- 1.** Hiçbir mahpus, disiplin gerekçesiyle kurum hizmetlerinde çalıştırılmaz.
- 2.** Ancak bu kural, uygulanacak rejimin amacı bakımından mahpuslardan oluşturulan gruplara, denetim altında belirli sosyal, eğitimsel ve sportif faaliyetler ve işlerin yaptırıldığı öz yönetime dayanan sistemlerin gereği gibi yürütülmesini engellemez.

Kural 41

- 1.** Mahpus tarafından disiplin suçları hakkındaki herhangi bir iddia derhal yetkili makama bildirilir ve yetkili makam gecikmeden konuyla ilgili soruşturma başlatır.
- 2.** Mahpuslar, kendilerine yöneltilen suçlamalar hakkında gecikme olmaksızın ve anlayabilecekleri bir dilde bilgilendirilir ve kendilerini savunmaları için yeterli zaman ve olanaklar sağlanır.
- 3.** Mahpusların, adaletin tecellisi için gerekli olduğunda özellikle ciddi disiplin suçlarıyla ilgili davalarda, bizzat veya yasal temsilci aracılığıyla kendilerini savunmalarına izin verilir. Mahpuslar disiplin duruşmasında kullanılan dili anlamıyor veya konuşamıyorlarsa, yetkili bir tercümandan hiçbir ücrete tabi tutulmaksızın yardım alırlar.
- 4.** Mahpuslara, kendilerine karşı uygulanan disiplin cezalarının yargısal denetimine başvurma fırsatı verilir.
- 5.** Disiplin ihlalinin bir suç olarak kovuşturulması durumunda, mahpuslar avukatlarına engelsiz erişim de dahil olmak üzere, ceza yargılamaları için uygulanan tüm yargı süreci teminatlarını kullanma hakkına sahiptir.

Kural 42

Işık, havalandırma, sıcaklık, sağlık, beslenme, içme suyu, açık havaya erişim ve fiziksel egzersiz, kişisel hijyen, sağlık hizmeti ve yeterli kişisel alan ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere bu kurallarda belirtilen genel yaşam koşulları istisnasız tüm mahpuslara uygulanır.

Kural 43

- 1.** Disiplin cezaları hiçbir durumda işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı

veya aşağılayıcı muamele veya cezalar seviyesinde olamaz. Aşağıdaki durumlar, özellikle yasaktır:

- a) Belirsiz hücre hapsi;
  - b) Uzun süreli hücre hapsi;
  - c) Mahpusun karanlık ya da sürekli aydınlık hücrelere yerleştirilmesi;
  - d) Bedensel ceza veya mahpusun yiyecek veya içme suyunun azaltılması;
  - e) Toplu cezalandırma.
2. Kısıtlayıcı araçlar, hiçbir zaman disiplin suçlarıyla ilgili bir yaptırım olarak uygulanamaz.
3. Disiplin cezaları veya kısıtlayıcı tedbirler aile ile iletişim yaşağını içeremez. Aile ile iletişim kurma yöntemleri yalnızca güvenlik ve düzenin korunması için ve sınırlı bir süre için kısıtlanabilir.

Kural 44

Bu kuralların amacı gereği, hücre hapsi, mahpusların anlamlı bir insan irtibatı olmaksızın günde 22 saat veya daha fazla süreyle hapsedilmesi olarak anlaşılır. Uzatılmış hücre hapsi, aralıksız 15 günün üstünde bir süre için hücre hapsi uygulaması anlamına gelir.

Kural 45

1. Hücre hapsi, yalnızca istisnai durumlarda, mümkün olduğunca kısa bir süre için ve bağımsız incelemeye tabi tutulmak üzere yetkili bir makamın izni doğrultusunda son çare olarak kullanılır. Mahpus hakkındaki hükümden dolayı uygulanamaz.
2. Zihinsel veya fiziksel engelli mahpusların durumlarının hücre hapsi sonucunda kötüleşmesi söz konusu ise, bu gibi tedbirlerin uygulanması yasaktır. Birleşmiş Milletlerin diğer suç önleme ve cezai adalete ilişkin standart ve normlarında¹ da belirtildiği üzere, kadın ve çocukların söz konusu olduğu durumlarda hücre hapsi ve benzeri önlemlerin kullanılması yasagi geçerliliğini korur.

Kural 46

1. Sağlık personeli, disiplin cezalarının verilmesinde veya diğer kısıtlayıcı tedbirlerin alınmasında herhangi bir rol oynamaz. Bununla birlikte, özellikle herhangi bir şekilde gayriiradi tecrite tabi tutulan mahpusların sağlığına, günlük olarak ziyaret etmek ve kendilerinin veya ceza infaz kurumu personelinin

---

¹ Bk. Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Kurallar, Kural 67 (Genel Kurulun 45/113 sayılı Kararı, Ek); ve Birleşmiş Milletler Kadın Mahpusların Muamelesine İlişkin Kurallar ve Kadın Suçlular İçin Hapis-Dışı Önlemler, Kural 22(Bangkok Kuralları) (Genel Kurul Kararı 65/229, Ek)

talebi üzerine acil tıbbi yardım ve muameleyi yapmak da dahil olmak üzere, dikkat ederler.

2. Sağlık personeli, bir mahpusun disiplin cezaları veya diğer kısıtlayıcı tedbirlere maruz kalması sonucu oluşan fiziksel veya zihinsel sağlığı üzerindeki herhangi bir olumsuz etkiyi ceza infaz kurumu müdürüne gecikmeksizin bildirir ve fiziksel veya zihinsel sağlık nedenleriyle gerekli gördükleri durumlarda müdüre bunların sonlandırılmasını veya değiştirilmesini önerir.

3. Sağlık personeli, mahpusun tıbbi durumu veya zihinsel veya fiziksel engelliliğini daha kötü bir duruma getirmediğinden emin olmak amacıyla mahpusun gayriiradi tecritini gözden geçirme ve tecrite yönelik değişiklikler önerme yetkisine sahip olacaktır.

Kısıtlama Araçları

Kural 47

1. Aşağılayıcı ve acı veren zincir, pranga veya diğer kısıtlayıcı aletlerin kullanımını yasaklanır.

2. Diğer kısıtlayıcı aletlerin kullanımı ise sadece kanunen izin verilen durumlarda ve aşağıdaki koşullarda mümkündür:

a) Bir adli veya idari merciinin önüne çıktığında kaldırılması koşuluyla mahkumun nakli sırasında kaçmaya karşı bir önlem olarak;

b) Diğer kontrol yöntemlerinin başarısız olması durumunda, ceza infaz kurumu müdürünün emriyle, mahpusun kendine veya başkalarına veya mülke zarar vermesini önlemek için; bu gibi durumlarda, müdür, doktor veya diğer yetkin sağlık uzmanlarını derhal uyarır ve durumu yüksek idari merciye bildirir.

Kural 48

1. Kısıtlayıcı araçların uygulanmasına 47. kuralın 2. paragrafı uyarınca izin verildiğinde, aşağıdaki ilkeler uygulanır:

a) Kısıtlayıcı araçlar, ancak serbest hareketin doğurduğu riskleri gidermek için daha basit hiçbir kontrol biçimi etkili olmadığında uygulanır;

b) Kısıtlama yöntemi, mahpusun hareketini kontrol etmek için gerekli olan ve risklerin düzeyine ve niteliğine bağlı olarak mümkün olan en az müdahaleci yöntem olmalıdır;

c) Kısıtlayıcı araçlar sadece gerekli oldukları süre boyunca kullanılır ve serbest hareketin oluşturduğu riskler artık mevcut olmadığı takdirde en kısa süre içerisinde kaldırılır.

2. Kısıtlayıcı araçlar, doğum sancısı anında, doğum sırasında ve doğumdan hemen sonra kadınlar üzerinde asla kullanılmaz.

Kural 49

Ceza infaz kurumu idaresi, kısıtlayıcı araçların kullanılmasına olan ihtiyacı ortadan kaldıracak veya rahatsız ediciliğinin azaltılmasını sağlayacak kontrol tekniklerine erişim (yolları) aramalı ve bu teknikleri kullanma eğitimi vermelidir.

Mahpusların ve hücrelerin aranması

Kural 50

Mahpusların ve hücrelerin aranmasına ilişkin yasa ve yönetmelikler, ceza infaz kurumunda güvenliğin sağlanması ihtiyacını da göz önünde bulundurarak uluslararası hukuktaki yükümlülüklerle uygun olmalı ve uluslararası standartları ve normları dikkate almalıdır. Aramalar, aranan kişinin insanlık haysiyeti ve mahremiyetine saygılı bir şekilde ve aynı zamanda ölçülülük, yasallık ve zorunluluk ilkeleri doğrultusunda yürütülür.

Kural 51

Aramalar taciz etmek, tehdit etmek veya mahpusların gizliliğine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılamaz. Hesap verebilirlik doğrultusunda, ceza infaz kurumu idaresi, aramanın gerekçeleri, aramayı gerçekleştirenlerin kimlikleri ve aramanın sonuçlarının yanı sıra özellikle üst araması ve iç beden muayenelerinin ve hücrelerin aranmasını uygun kayıtlarını muhafaza etmelidir.

Kural 52

1. Üst araması ve iç beden muayeneleri de dahil olmak üzere beden aramaları ancak kesinlikle gerekli olduğunda gerçekleştirilmelidir. Ceza infaz kurumu idareleri beden aramalarına uygun alternatifler geliştirilmeye ve kullanılmaya teşvik edilir. Beden aramaları özel bir şekilde ve mahpus ile aynı cinsiyette olan eğitimli personel tarafından yürütülür.

2. İç beden aramaları, sadece mahpusun bakımından sorumlu olan yetkin sağlık görevlileri veya en azından sağlık profesyonelleri tarafından hijyen, sağlık ve güvenlik standartlarına uygun şekilde eğitilmiş personel tarafından yürütülür.

Kural 53

Mahpusların ceza infaz kurumu idaresinin erişimi olmaksızın, hukuki süreçleri ile ilgili belgelere erişimi sağlanır veya bu belgeleri elinde bulundurmalarına müsaade edilir.

Mahpusların Bilgilendirilmesi ve Şikayetlerinin Alınması

Kural 54

Kabul edildikten sonra, her mahpusa ivedilikle aşağıdakilerle ilgili yazılı bilgi verilir:

- a)** Ceza infaz kurumu kanunu ve geçerli ceza infaz kurumu düzenlemeleri;
- b)** Resmi bilgi arama yöntemleri, hukuki yardım programlarını da kapsayan hukuki danışmanlık, ve talep veya şikayetlerin yapılmasına ilişkin usuller de dahil olmak üzere hakları;
- c)** Uygulanacak disiplin cezaları da dahil olmak üzere yükümlülükleri; ve
- d)** Mahpusun ceza infaz kurumu hayatına uyum sağlaması için gereken diğer tüm konular.

Kural 55

- 1.** Kural 54'te belirtilen bilgiler ceza infaz kurumu sakinlerinin ihtiyaçlarına uygun olarak en yaygın kullanılan dillerde sunulur. Mahpus bu dillerden hiç-birini anlamıyorsa, çeviri yardımı sağlanmalıdır.
- 2.** Mahpus okuma yazma bilmiyorsa, bilgi kendisine sözlü olarak aktarılır. Duyusal engeli olan mahpuslar, ihtiyaçlarına uygun bir şekilde bilgilendirilir.
- 3.** Ceza infaz kurumu idaresi, bilgilerin özetlerini ceza infaz kurumunun ortak alanlarında görünür bir biçimde sergiler.

Kural 56

- 1.** Her mahpus ceza infaz kurumu müdürüne veya temsilciliğini yapmaya yetkili ceza infaz kurumu personeline her gün istek veya şikâyetle bulunma fırsatına sahip olmalıdır.
- 2.** Teftiş sırasında ceza infaz kurumu müfettişinden talepte veya şikâyetle bulunma imkânı vardır. Mahpus, müdür veya diğer personel üyeleri olmadan, müfettiş veya başka bir teftiş görevlisi ile serbestçe ve tamamen gizlilik içinde konuşma imkânına sahiptir.
- 3.** Her mahpus, içerik olarak herhangi bir sansüre uğramaksızın, tedavisine ilişkin olarak merkezi ceza infaz kurumu idaresi ve yasal yetki veya, gözden geçirme ve ıslah yetkisine sahip olanlar da dahil olmak üzere, diğer yetkili makamlara istek veya şikâyetle bulunma hakkına sahiptir.
- 4.** Bu kuralın 1 ila 3 paragrafları uyarınca haklar, mahpusun yasal danışmanını de kapsar. Mahpus ya da yasal danışmanının bu hakları kullanma imkânının olmadığı bir durumda ise mahpusun bir aile üyesi veya dava hakkında bilgi sahibi herhangi bir kişi bunu yapabilir.

Kural 57

1. Her talep veya şikayet ivedilikle ele alınır ve gecikmeden yanıtlanır. Talep veya şikayetin reddedilmesi veya aşırı gecikme durumunda, şikayet eden bu durumu yargıya veya diğer bir makama taşıyabilir.
2. Mahpusların talep veya şikayetlerini güvenli ve şikayet edenin talep etmesi durumunda gizli bir şekilde yapabilmesini sağlayan önlemler alınır. 56. kuralın 4. paragrafında belirtilen mahpus veya diğer bir kişi, talep veya şikayette bulunmanın bir sonucu olarak misilleme, yıldırma veya diğer olumsuz sonuçlarla karşılaşma riskine maruz bırakılmamalıdır.
3. Mahpuslara yapılan işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezalandırma iddiaları derhal ele alınır ve 71. kuralın 1. ve 2. paragrafları uyarınca bağımsız bir ulusal makam tarafından gerçekleştirilen ivedi ve tarafsız bir soruşturma ile sonuçlandırılır.

Dış Dünya İle İletişim

Kural 58

1. Mahpusların gerekli gözetim altında, düzenli aralıklarla aile ve arkadaşlarıyla :
  - a) Yazılı iletişim kurarak ve varsa telekomünikasyon, elektronik, dijital ve diğer araçları kullanarak ve
  - b) Ziyaretlerle iletişim kurmalarına izin verilir.
2. Eş ziyaretlerine izin verildiğinde, bu hak ayırım gözetmeksizin uygulanır ve kadın mahpuslar bu haklarını erkeklerle eşit olarak kullanabilmelidir. Güvenlik ve haysiyet göz önüne alınarak adil ve eşit erişimi sağlayacak esaslar belirlenir ve tesisler müsait hale getirilir.

Kural 59

Mahpuslar mümkün olduğunca evlerine veya sosyal rehabilitasyon merkezlerine yakın ceza infaz kurumlarına yerleştirilir.

Kural 60

1. Ziyaretçilerin ceza infaz kurumuna kabulü, ziyaretçinin aranma rızasına bağlıdır. Ziyaretçi rızasını her an geri çekebilir, bu durumda ceza infaz kurumu idaresi erişimi reddedebilir.
2. Ziyaretçiler için arama ve giriş prosedürleri aşağılayıcı nitelikte olamaz ve en az 50 ila 52. kurallarda belirtilenler kadar koruyucu ilkelere tabi tutulur. Üst aramalarından kaçınılır ve bu aramalar çocuklara uygulanmaz.

Kural 61

- 1.** Mahpuslara, iç hukuka uygun olmak koşuluyla, kendi seçtikleri veya bir hukuki danışmanlık şirketi tarafından sağlanan bir avukat ile herhangi bir yasal konu üzerinde, hiçbir gecikme, müdahale veya sansür olmaksızın ve tam gizlilik içerisinde görüşebilmesi ve iletişim kurması için gerekli fırsat, zaman ve imkanlar sağlanır. Görüşmeler ceza infaz kurumu personeli tarafından görülebilir; ancak dinlenemez.
- 2.** Mahpusların yerel dilde konuşmadıkları durumlarda ceza infaz kurumu idaresi, bağımsız ve yetkili bir tercümanın hizmetine erişimi kolaylaştırır.
- 3.** Mahpusların etkili hukuki yardıma erişimi olmalıdır.

Kural 62

- 1.** Yabancı ülke vatandaşı olan mahpusların vatandaşı oldukları ülkenin diplomatik ve konsolosluk temsilcileriyle makul imkanlarla iletişim kurmalarına izin verilir.
- 2.** Hapsedildikleri ülkede, vatandaşı oldukları Devletin diplomatik veya konsolosluk temsilcisi bulunmayan mahpuslar, mülteciler veya vatansız kimseler, kendilerinin menfaatlerinden sorumlu olan Devletlerin diplomatik temsilcileriyle veya bu durumdaki kimseleri korumakla görevli ulusal veya uluslararası makamlarla aynı imkanlarla iletişim kurmalarına izin verilir.

Kural 63

Mahpusların gazete, dergi veya kurumların özel yayınlarını okumaları, radyo dinlemeleri, konferansları veya kurum idaresinin çıkardığı veya denetlediği benzeri araçları izlemeleri sağlanarak, önemli haberler hakkında düzenli olarak bilgi sahibi olmaları sağlanır.

Kitaplık

Kural 64

Her kurumda, her kategoriden mahpusların kullanabileceği, kendilerini geliştirici ve eğitici yeterli sayıda kitabın bulunduğu bir kitaplık bulunur. Mahpuslar bu kitaplıktan tam olarak yararlanmaları için teşvik edilir.

Din

Kural 65

- 1.** Kurumda aynı dine mensup önemli sayıda mahpusun bulunması halinde bir din görevlisi atanır veya seçimi onaylanır. Mahpusların sayısının gerektirmesi

ve şartların imkan vermesi halinde, din görevlisinin tam gün çalışması sağlanır.

2. Birinci fıkraya göre atanan veya onaylanan din görevlisinin düzenli hizmetleri yerine getirmesine ve uygun zamanlarda kendi dinindeki mahpuslarla baş başa görüşmesine izin verilir.

3. Bir mahpusun din görevlisi ile görüşme talebi reddedilmez. Öte yandan bir mahpusun din görevlisinin kendisini ziyaret etme talebine karşı çıkması halinde, kendisinin bu tutumuna tam olarak saygı gösterilir.

Kural 66

Şartlar elverdiği ölçüde her mahpusun kurumda verilen din hizmetlerine katılması ve mensubu bulunduğu mezhebin gerekleri ve ibadeti ile ilgili dinsel kitapları bulundurması sağlanarak, dinsel ihtiyaçlarını karşılamasına izin verilir.

Mahpusların Eşyalarının Saklanması

Kural 67

1. Mahpuslara ait olan her türlü para, değerli eşya, giysi ve kurumun düzenlemelerine göre kendisinde bulunmasına izin verilmeyen diğer şeyler, mahpusun kuruma girişi ile birlikte güvenliğe alınır. Bu eşyaların envanteri mahpus tarafından imzalanır. Bunların güvenli şartlarda saklanması için gerekli tedbirler alınır.

2. Mahpusun parasını harcamasına veya eşyasını kurum dışına göndermesine izin verilmesi veya hijyenik nedenlerle giysilerinin imha edilmesi halleri dışında, sahip olduğu bütün eşyaları ve parası, tahliyesi sırasından kendisine geri verilir. Mahpus, kendisine eşyalarının ve parasının geri verildiğini gösteren bir belge imzalar.

3. Mahpusa verilmesi için gönderilen para ve diğer eşyalar hakkında da aynı işlem yapılır.

4. Bir mahpusun bir ilacı beraberinde getirmesi halinde, doktor ya da yetkin bir sağlık görevlisi bunların nasıl kullanılacağına karar verir.

Bilgilendirme

Kural 68

Her mahpus ailesini veya irtibat kişisi olarak değerlendirilebilecek herhangi bir başka kişiyi, hapis durumu, başka bir kuruluşa nakli ve ciddi hastalık veya sakatlığı konusunda derhal bilgilendirme hakkına ve bunun için gerekli imkân ve vasıtaya sahip olmalıdır. Mahpusun kişisel bilgilerinin paylaşılması iç hukuka tabidir.

Kural 69

Mahpusun ölmesi durumunda, ceza infaz kurumu idaresi mahpusun en yakın akrabasını veya acil durumda irtibata geçilmesi gereken kişiyi bilgilendirir. Mahpusun sağlık bilgilerini almak üzere belirlediği kişiler, mahpusun ciddi hastalığı, yaralanması veya bir sağlık kuruluşuna sevki ile ilgili olarak müdür tarafından bilgilendirilir. Mahpusun hastalık ya da yaralanması hakkında eşinin ya da yakın akrabasının bilgilendirilmemesi yönündeki açık taleplerine saygı gösterilir.

Kural 70

Ceza infaz kurumu idaresi bir yakınının veya eşinin ölümü veya ciddi hastalığı ile ilgili olarak mahpusu derhal bilgilendirmelidir. Şartlar izin verdiği takdirde, mahpusun yakınına veya eşini refakatçi eşliğinde veya tek başına, yatak başında ziyaretine veya bu kişinin cenazesine katılımına izin verilir.

Soruşturmalar

Kural 71

- 1.** Bir iç soruşturma başlatılsa dahi, ceza infaz kurumu müdürü mahkûmiyet esnasında gerçekleşen bir ölümü, ortadan kayboluşu veya ciddi yaralanmayı ceza infaz kurumu idaresinden bağımsız ve bu tür vakaların koşulları ve nedenleri hakkında hızlı, tarafsız ve etkili soruşturmalar yürütebilen bir adli veya diğer yetkili bir merciye derhal bildirir. Ceza infaz kurumu idaresi bu merci ile tam bir iş birliği yapar ve tüm delillerin korunmasını sağlar.
- 2.** Bu kuralın 1. paragrafındaki yükümlülük, resmi bir şikâyetin olup olmadığına bakılmaksızın, ceza infaz kurumunda işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı, onur kırıcı muamele veya cezanın uygulanmasına inanmak için makul gerekçeler bulunduğu zaman da aynı şekilde uygulanır.
- 3.** Bu kuralın 2. paragrafına atıfta bulunulan bir eylemin işlendiğine inanmak için makul gerekçeler olduğunda, şüphelilerin soruşturmaya hiç katılmadığından ve kurban ile kurbanın ailesi dahil olmak üzere, tanıklarla herhangi bir temasta bulunmadığından emin olunması için gerekli adımlar atılır.

Kural 72

Ceza infaz kurumu idaresi, vefat etmiş mahpusun na'sına saygı ve haysiyet ilkelerini gözeterek muamelede bulunur. Vefat etmiş mahpusun cenazesi, en geç soruşturmanın tamamlanmasıyla birlikte, en yakın akrabasına iade edilmelidir. Ceza infaz kurumu idaresi, düzenlemek isteyen ya da düzenleyebi-

lecek durumda olan bir muhatap bulunmadığı takdirde kültürel olarak uygun olan bir cenaze töreni düzenler ve olayın tüm kaydını tutar.

Mahpusların Nakli

Kural 73

1. Mahpusların kurumdan götürülmesi veya kuruma getirilmesi sırasında, mümkün olduğu kadar halkın kendilerini görmesinden sakınılır; mahpusların bir saldırıya, merak uyandırmaya ve herhangi bir biçimde ifşa edilmeye karşı korunmaları için gerekli tedbirler alınır.
2. Mahpusların yeterli hava ve ışıklandırması olmayan bir araçla veya kendilerini fiziksel sıkıntı içinde bırakacak her hangi bir tarzda nakledilmeleri yasaktır.
3. Mahpusların nakilleri, masrafları ilgili cezaevi idaresi tarafından karşılanmak suretiyle ve hepsine eşit koşullar uygulanacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

Kurum Personeli

Kural 74

1. Ceza infaz kurumu idaresi her derecedeki personeli dürüstlük, insancılık, mesleki ehliyet ve kurumun yönetimi için gerekli olan çalışmaya şahsen uygunluk gibi kıstasları uygulayarak dikkatlice seçer.
2. Ceza infaz kurumu idaresi, hem personelin hem de halkın gözünde bu işin büyük öneme sahip sosyal bir hizmet olduğu şeklinde bir kanaati sürekli olarak uyandırmaya ve muhafaza etmeye çalışır ve halkın bu yönde bilgilendirilmesi amacıyla her türlü uygun araç kullanılır.
3. Yukarıda belirtilen amaçların yerine getirilmesini sağlamak için, kurum personeli tam gün çalışma esasına göre ceza infaz kurumu görevlileri olarak atanırlar; iyi halleri, meslekte etkinlikleri ve fiziksel kapasitelerine göre teminat altına alınmış olarak memurluk statüleri devam eder. Personel maaşı göreve uygun erkekleri ve kadınları cezbedecek ve görevde kalmalarını sağlayacak kadar yeterli düzeyde olur; işten elden edilen gelir ve çalışma şartları, işin niteliğine göre yüksek düzeyde olur.

Kural 75

1. Tüm ceza infaz kurumu personeli yeterli bir eğitim standardına ve görevlerini profesyonel bir şekilde yerine getirebilecekleri beceri ve araçlara sahip olmalıdır.
2. Göreve başlamadan önce tüm ceza infaz kurumu personeli genel ve spesifik görevlerine uygun, ceza bilimindeki çağdaş, kanıta dayalı uygulamaya yönelik en uygun eğitimi alır. Sadece bu tarz bir eğitimden sonraki teorik

ve uygulamaya dönük sınavları başarıyla geçen adaylar ceza infaz kurumu hizmetine kabul edilir.

3. Ceza infaz kurumu idaresi, personeline, görevlerine başladıktan sonra ve görevleri boyunca bilgilerinin ve mesleki kapasitelerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla, hizmet içi eğitim kurslarının kesintisiz olarak sağlanmasını temin eder.

Kural 76

1. 75. kuralın 2. paragrafındaki eğitim, asgari olarak, aşağıdakileri kapsar:

a) Ceza infaz kurumu personelinin mahpuslarla olan çalışmalarını ve etkileşimlerini düzenleyen ilgili ulusal mevzuat, düzenlemeler ve politikalar ile uygulanabilir uluslararası ve bölgesel araçlar;

b) Tüm mahpusların insanlık haysiyetine saygı gösterilmesi ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza gibi belirli davranışların engellenmesi dahil olmak üzere ceza infaz kurumu personelinin hak ve görevleri

c) Müzakere ve arabuluculuk gibi önleyici ve yatıştırıcı teknikler göz önünde bulundurularak, dinamik güvenlik kavramı, güç ve kısıtlama aracı kullanımı ve şiddet suçlularının yönetimi de dahil olmak üzere emniyet ve güvenlik;

d) İlk yardım, mahpusların psikososyal ihtiyaçları ve ceza infaz kurumu ortamlarının ilgili dinamikleri, aynı zamanda zihinsel sağlık sorunlarının erken tespitini içeren sosyal bakım ve yardım.

2. Belli bir kategoriye ait mahpuslardan sorumlu veya farklı bir özel göreve atanmış olan ceza infaz kurumu personeline ilgili alanda eğitim verilir.

Kural 77

Bütün kurum personeli her zaman mahpuslara örnek olacak tarzda ve saygınlıklarına yaraşır biçimde davranırlar ve görevlerini yerine getirirler.

Kural 78

1. Kurumda mümkün olduğu kadar yeterli sayıda psikiyatr, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen, meslek eğitimcisi bulundurulur.

2. Sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve meslek eğitimcileri daimi statüde çalışırlar; ayrıca yarım gün çalışanlara veya gönüllü çalışanlara da kurumda çalışma imkânı verilir.

Kural 79

1. Kurum müdürü, kurumu idare görevi için şahsiyet, idarecilik, eğitim ve tecrübe bakımından yeterli niteliklere sahip bulunur.

2. Kurum müdürü zamanının tamamını resmi görevine hasreder. Kurum mü-

dürü yarım gün çalışma esasına göre atanamaz.

3. Kurum müdürü iki veya daha fazla kuruma bakmakla görevlendirilmesi halinde, her kurumu sık aralıklarla ziyaret eder. Bu kurumlardan her birinde kurumdan sorumlu bir görevli bulunur.

Kural 80

- 1.** Kurum müdürü, müdür yardımcısı ve diğer kurum personelinin çoğu, kurumdaki mahpusların çoğunluğunun konuştuğu veya anladığı dili konuşabilmelidir.
- 2.** Gerekğinde bir çevirmenin yardımından yararlanır.

Kural 81

- 1.** Hem erkeklerin hem de kadınların bulunduğu kurumlarda kadınlara ayrılan yerler, kadın görevlilerin sorumluluğu altındadır; kurumun bu kısmının anahtarları kadın görevlilerin elinde bulunur.
- 2.** Hiçbir erkek görevli, bir kadın görevlinin refakati olmadan kurumun kadınlara ayrılan bölümüne giremez.
- 3.** Kadın mahpuslar sadece kadın görevliler tarafından dinlenebilir ve izlenebilir. Ancak bu kural, erkek görevlilerin ve özellikle doktorların ve öğretmenlerin, kurumda veya kurumun kadınlara ayrılmış olan bölümünde mesleki görevlerini yerine getirmelerine engel olmaz.

Kural 82

- 1.** Kurum görevlileri mahpuslarla ilişkileri sırasında meşru müdafaa, kaçma teşebbüsü, yasaya veya hukuki düzenlemelere dayanan bir emre aktif veya pasif direnme halleri dışında zor kullanamazlar. Zora başvuran görevliler kesinlikle gerekli olandan daha fazla zor kullanamazlar; zor kullanmaları halinde olayı derhal kurum yöneticisine bildirirler.
- 2.** Saldırgan mahpusları tutabilmeleri için ceza infaz kurumu görevlilerine özel olarak fiziksel eğitim verilir.
- 3.** Özel durumlar dışında, mahpuslarla doğrudan temas kurmalarını gerektiren görevleri yerine getiren ceza infaz kurumu personeli silahlı olmamalıdır. Ayrıca, kullanımı konusunda eğitim almadıkları sürece ceza infaz kurumu personeline hiçbir koşulda silah verilmemelidir.

İç ve Dış Denetimler

Kural 83

- 1.** Ceza infaz kurumlarının düzenli denetimi için iki aşamalı bir sistem bulunur:

(a) Merkezi ceza infaz kurumu idaresi tarafından yürütülen iç veya idari denetimler;

(b) Ceza infaz kurumu idaresinden bağımsız bir organ tarafından yürütülen, yetkili uluslararası veya bölgesel organları içerebilecek dış denetimler.

2. Her iki durumda, denetimlerin amacı; ceza infaz kurumlarının cezai ve ıslahi hizmet amaçlarına uygun davranıp davranmadığını ortaya çıkarmak ve bunu yaparken mevcut kanunlara, yönetmeliklere, politikalara ve esaslara uygun olarak yönetildiğinden ve mahpusların haklarının korunduğundan emin olmaktır.

Kural 84

1. Müfettişler şu yetkilere sahiptir:

(a) Alıkonulma koşulları ve kayıtları dahil mahpuslara yönelik muamele ile ilgili tüm bilgiler ile birlikte mahpusların sayısı, alıkonulma yerleri ve mevkiileri hakkındaki tüm bilgilere erişim;

(b) Kendi inisiyatifleri doğrultusunda habersiz ziyaretler de yaparak görüşülecek mahpusları ve ziyaret edilecek ceza infaz kurumlarını özgürce seçmek;

(c) Ziyaretler sırasında mahpus ve ceza infaz kurumu personeliyle özel ve tamamen gizli görüşmeler yapmak;

(d) Ceza infaz kurumu idaresine ve diğer yetkili makamlara tavsiyelerde bulunmak.

2. Dış denetim ekipleri yetkili bir makam tarafından atanan yetkin ve deneyimli müfettişlerden oluşur ve sağlık profesyonellerini kapsar. Cinsiyetin dengeli şekilde temsil edilmesine dikkat edilir.

Kural 85

1. Her incelemeye müteakip, yetkili merciye sunulmak üzere bir rapor yazılır. Açık rızası olanlar dışındaki mahpuslarla ilgili kişisel veriler hariç olmak üzere, dış denetime ilişkin raporların kamuya açık hale getirilmesine gerekli özen gösterilir.

2. Ceza infaz kurumu idaresi veya diğer yetkili makamlar, makul bir süre içinde, dış denetimden alınan tavsiyeleri uygun bir şekilde uygulayıp uygulamayacaklarını belirtir.

BÖLÜM 2: ÖZEL KATEGORİLERE GÖRE UYGULANACAK KURALLAR

A. HÜKÜMLÜLER

Rehber İlkeler

Kural 86

Bundan sonraki rehber ilkeler, bu metnin birinci maddesindeki ilk tespitlere uygun olarak, ceza kurumlarının yönetim esasını ve gerçekleştirmeyi amaçladıkları hedefleri göstermek amacıyla tasarlanmıştır.

Kural 87

Cezanın tamamlanmasından önce, mahpusun toplum içindeki yaşama kademesi bir dönüş yapması için gerekli tedbirler alınması arzu edilir. Duruma göre aynı kurum içinde veya uygun başka bir kurumda tahliye öncesi bir rejimin uygulanması suretiyle veya polise bırakılmayan ve fakat etkili bir sosyal yardım kurumu ile ilişki halinde bir tür denetimin yapıldığı şartlı tahliye yoluyla, bu amacın gerçekleşmesi sağlanabilir.

Kural 88

1. Mahpuslara uygulanan ıslah rejimi, mahpusları toplumdan dışlamaya değil, toplumun bir parçası olmaya devam etmelerini sağlamaya çalışır. Bu nedenle, mahpusların topluma kazandırılma amacında kurum görevlilerine yardım etmeleri mümkün olduğu takdirde, sosyal hizmet kuruluşları da göreve çağırılır.
2. Mahpusun ailesiyle mümkün olan her türlü ilişkisini sağlamak ve geliştirmekle yükümlü olan kurumun sosyal hizmet uzmanları ile ciddi sosyal hizmet kuruluşları arasında ilişkiler kurulur. Yasaya ve hapis cezasına uygun düştüğü ölçüde, mahpusların kişisel menfaatleri, sosyal güvenlik hakları ve diğer toplumsal menfaatleriyle ilgili haklarını korumak için tedbirler alınır.

Kural 89

1. Bu ilkelerin gerçekleştirilmesi, uygulanacak olan rejimin ferdileştirilmesini, ve bu amaçla mahpusların esnek bir sınıflandırma sistemine tabi tutulmasını gerektirir; bu nedenle her grup, kendilerine uygun muamele gösterebilecek olan kurumlara dağıtılır.
2. Bu kurumlarda her grup için aynı derecede güvenlik tedbiri bulunması gerekmez. Farklı grupların ihtiyaçlarına göre farklı derecelerde güvenlik tedbiri alınması uygun olur. Kaçmaya karşı hiç bir fiziksel engel getirmeyen ve fakat

burada bulunanların öz disiplini esasına dayanan açık kurumlar, dikkatle seçilmiş mahpusların rehabilitasyonu için en uygun şartları sağlar.

3. Kapalı kurumlardaki mahpusların kendilerine uygulanan rejimin ferdileştirilmesini önlemeyecek sayıda olmaları uygun olur. Bazı ülkelerde bu tür kurumlardaki mahpus sayısının beş yüzü aşmaması gerektiği kabul edilmiştir. Açık kurumlarda bu sayı mümkün olduğu kadar daha az olmalıdır.

4. Öte yandan, gerekli imkanların sağlanamayacağı kadar küçük kurumların bulunması uygun değildir.

Kural 90

Mahpusun tahliye edilmesiyle birlikte toplumun görevi sona ermez. Tahliye edilmiş mahpusların kendisine ve kendisine sağlanan toplumsal rehabilitasyona gelebilecek zararları azaltmaya yönelik, etkili bir bakım hizmeti veren resmi veya özel kuruluşlar bulunur.

Uygulanan Rejim

Kural 91

Hapis cezasına veya benzeri bir tedbire mahkum olan mahpusların ıslahının amacı, ceza süresinin izin verdiği ölçüde bu kimselerde hukuka saygı ve kendilerine yeterli hale gelme isteğinin oluşmasını ve bunları yapmak için uygun duruma gelmelerini sağlamaktır. İslah rejimi, mahpusların öz saygılarını ve sorumluluk duygularını geliştirecek şekilde uygulanır.

Kural 92

1. Bu amacı gerçekleştirmek için, her mahpusun toplumsal geçmişini ve suç geçmişini, fiziksel ve ruhsal kapasitesini ve kabiliyetini, şahsi tabiatını, hapis cezasının süresini ve tahliye edildikten sonrası için beklentilerini dikkate alarak, bireysel ihtiyaçlarına uygun biçimde, bulunduğu ülkede mümkün olduğu takdirde dinsel bakım da dahil, eğitim, meslek rehberliği ve öğretimi, grup çalışması, iş danışmanlığı, fiziksel gelişme ve ahlaki karakteri güçlendirme gibi her türlü uygun vasıta kullanılır.

2. Mahpusun ceza infaz kurumuna girişinden sonra ceza infaz kurumu müdürüne, belirli bir uzunlukta ceza almış her mahpus için yukarıdaki fıkrada belirtilen konularda tam bir rapor verilir. Bu tür bir rapor her zaman, mümkün olduğu takdirde psikiyatri alanında tecrübesi olan bir sağlık görevlisinin mahpusun fiziksel ve ruhsal durumu hakkında vereceği bir raporu da içerir.

3. Raporlar ve konuyla ilgili belgeler şahsi dosyaya konur. Bu dosya günü gü-

nüne tutulur; dosyalar ihtiyaç meydana geldiğinde, görevli personel tarafından her an bakılabilecek bir şekilde düzenlenir.

Sınıflandırma ve Ferdileştirme

Kural 93

1. Sınıflandırmanın amaçları şunlar olmalıdır:

- a) Suç geçmişleri ve karakterleri nedeniyle, başkalarını kötü yönde etkileme ihtimali bulunan mahpusları diğer mahpuslardan ayırmak;
- b) Mahpusların sosyal rehabilitasyonu bakımından kendilerine uygulanacak rejimi kolaylaştırmak amacıyla onları sınıflara ayırmak.

2. Farklı sınıflardaki mahpusların ıslahı için mümkün olduğunca ayrı ceza infaz kurumları veya bir ceza infaz kurumunun ayrı bölümleri kullanılır.

Kural 94

Belirli bir süre cezası bulunan bir mahpusun kuruma girişinin yapılmasından sonra mümkün olan en kısa sürede ve kişiliği hakkında inceleme yapıldıktan sonra, bireysel ihtiyaçları, kapasitesi ve temayülleri doğrultusunda, bu mahpus için bir ıslah programı hazırlanır.

Ayrıcalıklar

Kural 95

Mahpusları iyi hale teşvik etmek, sorumluluk duygularını geliştirmek ve kendilerine uygulanan rejimde iş birliklerini sağlamak ve çıkarlarını korumak için her kurumda farklı sınıflardaki mahpuslara uygun bir ayrıcalıklar sistemi ile farklı rejim metotları oluşturulur.

Çalışma

Kural 96

1. Hükümlüler fiziksel ve psikolojik uygunluklarına ilişkin doktor veya diğer yetkin sağlık uzmanları tarafından verilen karara bağlı olarak çalışma ve/veya aktif olarak rehabilitasyona katılma olanağına sahiptir.

2. Normal bir çalışma gününde mahpusların aktif olarak çalışmaları için, kendilerine yararlı olacak nitelikte bir iş yaptırılır.

Kural 97

1. Mahpusların çalışması, cefa verici nitelikte olamaz

2. Mahpuslar kölelik veya esaret altında tutulamaz.

3. Hiçbir mahpus ceza infaz kurumu personelinin kişisel yararı için çalıştırılmaz.

Kural 98

- 1.** Yaptırılan iş, mümkün olduğu kadar, mahpuslara tahliye edildikten sonra geçimini sağlama yeteneği kazandırır veya bunu artırır.
- 2.** Mahpuslar ve özellikle genç mahpuslar için kazanç sağlayabilecekleri faydalı meslekler konusunda mesleki eğitim sağlanır.
- 3.** Seçilebilecek uygun meslekler arasından ve kurum idaresinin ve disiplinin gereklerine uygun olarak, mahpuslara yapmak istedikleri işi seçme imkânı verilir.

Kural 99

- 1.** Mahpusların normal mesleki yaşam şartlarına hazırlanmalarını sağlamak için, kurum içindeki çalışma düzeni ve yöntemi, mümkün olduğu kadar kurum dışındaki çalışma şartlarına benzetilir.
- 2.** Ancak mahpusların elde ettikleri kazançlar ve kendilerine verilen mesleki eğitim, kurum içinde belirli bir sektörden mali kazanç sağlama amacına yöneltilemez.

Kural 100

- 1.** Sanayi veya tarım kuruluşunun doğrudan ceza infaz kurumu idaresi tarafından işletilmesi ve özel işletmeciler tarafından işletilmemesi tercih edilir.
- 2.** Mahpusların ceza infaz kurumu idaresi tarafından işletilmeyen bir işletmede çalıştırılmaları halinde, mahpuslar her zaman ceza infaz kurumu personelinin gözetimi altında bulunurlar. Çalışma, başka bir devlet dairesi bünyesinde yapılmıyorsa, bu tip bir iş için normal olarak verilen ücret, mahpusların ürettikleri dikkate alınarak, mahpusları çalıştıran tarafından tam olarak idareye ödenir.

Kural 101

- 1.** Mahpus olmayan işçilerin güvenliğini ve sağlığını korumak için alınan önlemler, aynı ölçüde ceza infaz kurumlarında da alınır.
- 2.** Mahpusların iş kazası ve meslek hastalıklarından ötürü, mahpus olmayan işçiler için kanunun öngördüğü tazminattan daha az olmayacak oranda bir tazminat alabilmeleri için düzenleme yapılır.

Kural 102

- 1.** Mahpusların günlük ve haftalık çalışma saatleri, mahpus olmayan işçiler için uygulanan yerel kurallar veya gelenekler dikkate alınarak, yasayla veya idari düzenlemelerle belirlenir.
- 2.** Çalışma süresi, dinlenmek için haftanın bir günü ve mahpusların ıslah ve rehabilitasyonun gereği olarak yapılan eğitim ve diğer faaliyetler için yeterli zaman ayrılacak biçimde düzenlenir.

Kural 103

- 1.** Mahpusların çalışmalarına karşılık eşit ücret alabilecekleri bir sistem kurulur.
- 2.** Kurulan sisteme göre, mahpusların kazançlarından en azından bir kısmını izin verilen eşyaları kullanmak üzere alabilmeleri için harcamalarına ve bir kısmını da ailelerine göndermelerine izin verilir.
- 3.** Bu sistemde aynı zamanda, mahpusların kazandıklarının bir kısmı, tahliye edildiklerinde kendilerine geri ödenmek üzere, idare tarafından bir fonda biriktirilir.

Eğitim ve Eğlence

Kural 104

- 1.** Bütün mahpuslara kendilerine yarar sağlayacak öğretim ile, dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç mahpusların eğitimi zorunludur ve idare tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir dikkat gösterilir.
- 2.** Mahpusların eğitimi, tahliye edildikleri zaman güçlüklerle karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, mümkün olduğu kadar, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilir.

Kural 105

Mahpusların ruhsal ve fiziksel sağlıkları için her kurumda eğlendirici ve kültürel faaliyetler düzenlenir.

Sosyal İlişkiler ve Tahliye Sonrası Yardım

Kural 106

Mahpusun ve ailesinin yararına olduğu ölçüde, mahpus ile ailesi arasındaki ilişkinin sürdürülmesine ve geliştirilmesine özel bir önem verilir.

Kural 107

Mahpusun cezasını çekmeye başlamasından itibaren, tahliye edildikten sonraki geleceği göz önünde bulundurulur ve mahpus sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin menfaatleri için hizmet verebilecek ceza infaz kurumu dışındaki kişi ya da kuruluşlarla ilişki kurması için teşvik edilir ve kendisine yardım edilir.

Kural 108

- 1.** Tahliye edilen mahpusların toplumla bütünleşmelerine yardımcı olan resmi veya gayri resmi hizmet ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların, mümkün olduğu kadar ve gerekli olduğu ölçüde, uygun belgeleri ve kimlik belgeleri-

ni edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim şartlarına uygun ve yeterli bir biçimde giyinebilmelerini, gidecekleri yere ulaşmaları için yeterli imkanlara sahip olmalarını ve tahliye edildikten hemen sonra kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar.

2. Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine ceza infaz kurumuna ve mahpuslara erişmesi için gerekli imkan verilir ve söz konusu temsilcilerle mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında istişare halinde olunur.

3. Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için, bu kuruluşların faaliyetlerinin mümkün olduğu kadar merkezileştirilmesi veya koordine edilmesi daha uygun olur.

B. ZİHİNSEL ENGELLİ MAHPUSLAR VE/VEYA SAĞLIK KOŞULLARI

Kural 109

1. Cezai ehliyeti olmayan veya daha sonra ciddi zihinsel engel ve/veya sağlık durumu teşhisi konulan, ceza infaz kurumunda kalması durumunda durumu daha da kötüleşecek olan mahpuslar ceza infaz kurumlarında tutulamaz ve en yakın zamanda ruh sağlığı hastanesine nakledilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılır.

2. Gerekli görüldüğü takdirde, zihinsel engelli ve/veya sağlık sorununa sahip olan diğer mahpuslar yetkin sağlık uzmanlarının gözetiminde uzmanlaşmış tesislerde gözlemlenebilir ve tedavi edilebilir.

3. Sağlık hizmeti, ihtiyaç duyan tüm mahpuslara psikiyatrik tedavi sağlar.

Kural 110

Gerekli olması halinde tahliyeden sonra psikiyatrik tedaviye devam edilmesi ve sosyal psikiyatrik bakımın sağlanması için ilgili kuruluşlarla birlikte gerekli adımlar atılır.

C. GÖZALTINDA VEYA TUTUKLU BULUNANLAR

Kural 111

1. Gözaltına alınan veya haklarında bir suç isnadı olduğu için polis nezaretinde veya tutukevinde tutulan ve fakat henüz yargılanmamış ve hüküm giymemiş olan kişiler, bundan sonra bu kurallarda “tutuklu” olarak geçecektir.

2. Hükümlü olmayan mahpusların masum oldukları varsayılır ve kendilerine buna göre muamele yapılır.

3. Kişi özgürlüğünün korunması için getirilen veya tutuklu bulunanlar bakımından uyulması gereken usulleri belirten kurallar saklı kalmak kaydıyla, bu mahpuslar, aşağıda sadece temel unsurlarıyla gösterilen kurallarda tanımlanan özel bir rejimden yararlandırılır.

Kural 112

- 1.** Tutuklular, hükümlülerden başka bir yerde tutulurlar.
- 2.** Genç tutuklular, yetişkinlerden ayrı bir yerde ve kural olarak ayrı bir kurumda tutulurlar.

Kural 113

Tutuklular, iklim şartları bakımından değişik yerel adetler saklı kalmak kaydıyla, geceleri ayrı odalarda tek başlarına kalırlar.

Kural 114

Tutuklular istedikleri takdirde, kurumun düzenine uygun düşecek sınırlar içinde, bedelini kendilerinin ödemeleri koşuluyla yiyeceklerini kurum vasıtasıyla veya aileleri veya arkadaşları aracılığıyla dışarıdan temin edebilirler. Aksi takdirde, bu kişilerin yiyeceklerini kurum idaresi sağlar.

Kural 115

Tutukluların kendi giyeceklerini temiz ve uygun olmaları şartıyla giymelerine izin verilir. Bir tutuklunun mahpus elbisesi giymesi halinde, kendisine hükümlülerin elbisesinden farklı bir elbise verilir.

Kural 116

Tutuklulara her zaman çalışma imkanı sağlanır, ancak çalışmaları şart koşulmaz. Tutuklu çalışırsa, bunun için kendisine ödeme yapılır.

Kural 117

Adalet yönetiminin yararına ve kurumun güvenliğine ve düzenine uygun olmak koşuluyla, bedelini kendisinin veya üçüncü bir kişinin ödemesi halinde, tutukluların kitap, gazete, yazılı materyaller ve diğer meşguliyet araçları temin etmesine izin verilir.

Kural 118

Tutukluların, yaptıkları başvurunun makul olması ve giderlerini kendileri karşılamaları halinde, kendi doktorları ve diş hekimleri tarafından ziyaret ve tedavi edilmelerine izin verilir.

Kural 119

- 1.** Yargılanmamış her tutuklu gözaltına alınma nedenleri ve kendisine yönelik herhangi bir suçlama hakkında ivedilikle bilgilendirilme hakkına sahiptir.
- 2.** Eğer tutuklunun kendi seçtiği bir avukat yok ise, adaletin tecellisimin gerektirdiği her durumda adli veya diğer bir makam tarafından, ödeme yapmak için yeterli imkana sahip değilse ücretsiz olmak üzere, kendisine bir avukat tayin edilmesi hakkı saklıdır. Bir avukata erişimin engellenmesi, gecikmeksizin bağımsız bir incelemeye tabi tutulur.

Kural 120

- 1.** Bir tutuklunun, savunması için hukuk danışmanına veya adli yardım sağlayıcısına erişimini düzenleyen yetki ve usuller, Kural 61’de belirtilen esaslara tabidir.
- 2.** Tutukluya talebi üzerine, avukatı veya hukuki yardım sağlayıcısı için gizli talimatları da dahil olmak üzere, savunmasına ilişkin belgeleri hazırlaması için yazı malzemeleri sağlanacaktır.

D. BORÇ NEDENİYLE HAPSÖLÜNAN KİŞİLER

Kural 121

Kanunun borç nedeniyle hapis cezası öngördüğü veya bir cezai olmayan başka bir muhakeme sonunda mahkemenin hapis cezasına hükmedebildiği ülkelerde, bu suretle hapsölenen kişiler, gözetimi ve düzeni sağlamak için gerekli olandan daha fazla ve daha ağır sınırlamalara tabi tutulamaz. Ancak, kendilerinden çalışmalarını istenebilmesi dışında, onlara yapılacak muamele, tutuklulardan daha hafif olmayabilir.

E. İSNATSIZ GÖZALTINA ALINAN VEYA TUTULANLAR

Kural 122

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin dokuzuncu maddesi hükümleri² saklı kalmak kaydıyla, Birinci Bölümde ve İkinci Bölümün C kısmında sağlanan koruma, haklarında bir suç isnadı olmaksızın gözaltına alınmış veya tutulmuş kişilere de aynı şekilde sağlanır. İkinci Bölümün A kısmının ilgili hükümleri, uygulanmaları halinde nezarete tutulan bu özel kategorideki kişilerin yararına olması ve yeniden eğitiminin ve rehabilitasyonun suçtan başka nedenlerle mahkum edilmiş kişilere uygun olmasını öngören bir tedbirin bulunmaması halinde bunlara da uygulanır.

² Bk. karar 2200 A (XXI), ek

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YÜKSEL CAD. NO: 23 | 06650 | KIZILAY-ANKARA

TEL: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

E-posta

baskanlik@tihek.gov.tr

oninceleme@tihek.gov.tr

E-başvuru

<https://ebasvuru.tihek.gov.tr/Giris.aspx>

/tihekkurumsal

/tihek_kurumsal

/tihekkurumsal

/tihekkurumsal

